

เถาเอ็นอ่อน

1. ชื่อสมุนไพร เถาเอ็นอ่อน (THAO EN ON)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cryptolepis dubia* (Burm.f.) M.R.Almeida ชื่อวงศ์ Asclepiadaceae
3. ชื่ออื่น เครือเขาเอ็น ตีนเป็ดเครือ (ภาคเหนือ), เมื่อย (ภาคกลาง), นออหมี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), พรหมทัต (จันทบุรี), หย้าลิเลน (ปัตตานี), หมอนตีนเป็ด (สุราษฎร์ธานี)

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา มียางขาวข้น เปลือกสีเทาอมน้ำตาล

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-10 เซนติเมตร ยาว 6-18 เซนติเมตร ปลายแหลมมีติ่งเรียวแหลม โคนแหลมหรือมน ขอบเรียบหรือเป็นคลื่น ด้านบนสีเขียวเข้ม เป็นมันเกลี้ยง ด้านล่างสีจางกว่า ก้านใบยาว 0.5-2 เซนติเมตร

ดอก ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ช่อย่อยแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ช่อยาว 2-4 เซนติเมตร ก้าน ใบประดับและใบประดับย่อย ดอก สีขาวอมสีเขียวอ่อนหรือสีเหลืองอ่อนแกมสีเขียว กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยก 5 แฉก กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดเรียว ปลายแยก 5 แฉก รูปใบหอก ปลายแหลม ขอบกลีบซ้อนเหลื่อมแบบเวียนซ้ายในดอกตูม เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่เหนือวงกลีบ มี 2 อัน แยกอิสระ แต่ละอันมี 1 ช่อง มีออวุลจำนวนมาก ก้านยอดเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่มเล็กมาก

ผล แบบผลแห้งแตกแนวเดียว เป็นฝักคู่ รูปทรงกระบอกปลายเรียวแหลม กว้าง 0.8-1.5 เซนติเมตร ยาว 5-7 เซนติเมตร เมล็ด แบบ รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ปลายด้านหนึ่งมีขนสีขาวเป็นพู่

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

เถา

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตำราสรรพคุณยาไทยว่า เถาเอ็นอ่อน มีรสขมเปี่ยม บำรุงเส้นเอ็นให้แข็งแรง แก้เส้นเอ็นพิการ เส้นแข็ง แก้ปวดเมื่อยเส้นเอ็น แก้ขัดยอกคลายเส้น

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า สารสกัดเถาเอ็นอ่อนด้วยเอทานอลร้อยละ 50 มีฤทธิ์ต้านอักเสบทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรังในหนูแรด

8. สารสำคัญ

เถาเอ็นอ่อนมีองค์ประกอบเป็นสารกลุ่มแอลคาลอยด์ (alkaloids) เช่น บิวแคนานีน (buchananine) นิโคทีโนอิลกลูโคไซด์ แอลคาลอยด์ (nicotinoylglucoside alkaloid) 1,3,6-โอ-โทรนิโคทีโนอิล-แอลฟา-ดี-กลูโคไพราโนส (1,3,6-O-trinicotinoyl- α -D-glucopyranose) และคริปโตเลพีน (cryptolepine) และมีสารกลุ่มเพรกเนนสเตียรอยด์ (pregnane steroids) เช่น 2 แอลฟา,21-ไดไฮดรอกซีเพรก-4-นีน-3,20-ไดโอน (2 α ,21-dihydroxypregn-4-ene-3,20-dione) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบคูมาริน (coumarin) สโคโพลีทิน (scopoletin) แคนทรอน (danthron) บีตา-ซิโทสเตอรอล (β -sitosterol) และสติกมาสเตอร์อล (stigmasterol)

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศไทยทุกภาคตามป่าละเมาะ ที่โล่ง ชายป่า ในต่างประเทศพบที่จีน อินเดีย พม่า ภูมิภาคอินโดจีน

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าทั่วไป
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด สระบุรี อุตรดิตถ์ หนองคาย เพชรบุรี ราชบุรี ปัตตานี แม่ฮ่องสอน

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

นิยมขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด เถาเอ็นอ่อนมีฝักเป็นคู่ เมื่อแก่ฝักจะแตกเป็นปุยด้วยขน ปลิวไปตามลม การขยายพันธุ์นำเมล็ดที่เป็นปุยขนไปเพาะในกระบะประมาณ 3 – 4 สัปดาห์ เถาเอ็นอ่อนจะเริ่มงอกเป็นต้นอ่อนสูง 10 – 15 เซนติเมตร แยกลงใส่ถุงเพาะชำโดยผสมดินกับปุ๋ยคอกและมะพร้าวสับ

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- **ฤดูกาลเพาะปลูก** เถาเอ็นอ่อนนิยมปลูกในฤดูฝน เพราะจะเจริญเติบโตได้ดี ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- **การเตรียมดิน** เถาเอ็นอ่อนนิยมปลูกตามโคนต้นไม้ใหญ่ หรือตามตอไม้ผุพัง ตามสวนป่า เราจะขุดหลุมกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักก็ได้ ผสมคลุกเคล้ากันพร้อมปลูก

- **วิธีการปลูก** เมื่อได้ต้นกล้าเถาเอ็นอ่อนในถุงเพาะชำ อายุ 6 – 12 เดือน จะเริ่มเป็นเถายาวแข็งแรงนำลงปลูกได้ในหลุมที่เตรียมไว้ กลบดินพูนโคนแล้วปักไม้พุงต้น เพื่อจะให้เถาเอ็นอ่อนเลื้อยพาดพันต้นไม้ต่อไป

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- **การให้ปุ๋ย** ควรให้ปุ๋ยเมื่อรองก้นหลุมแล้ว และให้เมื่อปลูกได้ 6 เดือนอีกครั้ง พร้อมการพรวนดินกำจัดวัชพืชม ควรให้ปุ๋ยปีละ 2 ครั้ง

- **การให้น้ำ** เถาเอ็นอ่อนเป็นพืชทนแล้งได้ดี ควรให้น้ำระยะแรก เมื่อเข้าฤดูฝนปล่อยตามธรรมชาติ

- การกำจัดวัชพืช เถาเอ็นอ่อนควรกำจัดวัชพืชทำปีละ 2 ครั้ง พร้อมกับการใส่ปุ๋ย และพรวนดิน
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู เถาเอ็นอ่อนไม่ค่อยมีแมลงศัตรูพืชรบกวน ไม่จำเป็นจะต้องใช้สารกำจัดโรคและแมลงศัตรู

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดู นิยมเก็บเกี่ยวในฤดูแล้งช่วงเดือนธันวาคม – เมษายน
- วิธีการเก็บเกี่ยว เถาเอ็นอ่อนจะเก็บเกี่ยวเมื่อมีอายุ 3 – 5 ปีขึ้นไป โดยการตัดเถาขึ้นจากเหนือดิน 1 เมตร เพื่อเอาต้นต่อ

ไว้ให้เกิดต้นใหม่อีก

- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้เถาเอ็นอ่อนมาสด ๆ ต้องรีบสับเป็นแว่นเล็ก ๆ ทันที ถ้าปล่อยไว้แห้งจะสับยาก เพราะจะเหนียวและแข็ง นำไปตากแดด 4 – 5 วัน จนแห้ง และนำไปอบต่อจนแห้งสนิท

- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้เถาเอ็นอ่อนแห้งแล้ว ให้ใส่ถุงมัดปากให้แน่น หรือใส่กระสอบโปร่ง ๆ ไว้ในห้องมีอุณหภูมิปกติ พร้อมส่งจำหน่ายต่อไป

16. การจำหน่าย

เถาเอ็นอ่อนสด ราคา กิโลกรัมละ 10-50 บาท

เถาเอ็นอ่อนแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 60-100 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข